

ТЕХНОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНО-
ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ОСВІТНЬОЇ
ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЯ»

В статті розкриваються питання педагогічної культури вчителя технологічної освіти як суб'єкта професійної діяльності та сутність і зміст професійно-педагогічної культури її особливості для вчителя трудового навчання.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку суспільства досить повно виявилась глибока залежність майбутнього нашої держави від здібностей та якостей особистості, сформованих у процесі навчання. Зокрема, можливості сталого розвитку цивілізації, успішного подолання, а в майбутньому і запобігання глобальним кризам і локальним конфліктам у суспільстві тісно пов'язані з набутим рівнем освіченості. Разом з тим в умовах потужного зростання інформації найпершою виникла проблема пошуку форми добору та синтезу знань, адекватних сучасному етапу розвитку науки та суспільства.

Стає очевидним, що досягнення мети сучасної освіти пов'язане з особистісним потенціалом учителя, його загальною та професійною культурою, від рівня їх розвитку залежить майбутнє нового покоління. Перехід до нової освітньої парадигми, домінантним фактором якої є культура, виховання «людини культури», визначає орієнтири вищої педагогічної освіти.

Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, схвалена II Всеукраїнським з'їздом працівників освітянської галузі, визначає основні стратегічні напрями її розвитку. Зокрема, одним із пріоритетних завдань загальної середньої освіти є підготовка молоді до подальшого

навчання та трудової діяльності. Освітня галузь «Технології», основною формою реалізації якої є навчальний предмет «Трудове навчання», передбачає вирішення низки завдань, що вимагають від майбутніх учителів трудового навчання оволодіти основами технологічної культури.

У педагогіці вищої школи зроблено помітний крок в обґрунтуванні та розвитку концептуальних засад сучасної вищої педагогічної освіти. Значний внесок у розробку культурологічних основ, змісту та технологій педагогічної освіти зробили С. Архангельський, А. Вербицький, І. Ісаєв, Н. Кузьміна, В. Леднев, В. Лозова та Г. Троцко, А. Маркова, М. Нікандров, Є. Павлютенков, В. Сластьонін, В. Слободчиков .

Отже, питання педагогічної культури вчителя знаходиться в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних дослідників, оскільки являє собою інтегральну характеристику педагога як суб'єкта професійної діяльності. Проте зберігається вузькоспеціальне розуміння зазначеної категорії поза широким загальнокультурним контекстом професії вчителя який впливає на учнів не стільки власним фаховим досвідом предметника, скільки особистісним культурним потенціалом. Педагогічна культура вчителя є зрізом цілісної системи культурних знань, цінностей діяльності вчителя зі специфічного професійного погляду. Як інтегральна якість особистості педагога вона проектує у сферу професії привласнений загальнотворчий досвід культури людства .

Принципово новим явищем в практиці освіти, зокрема вищої, стає формування професійно-психологічної культури майбутнього вчителя. Дослідженнями проблеми психологічної освіти педагогів (Ф. Гоноболін, С. Кондратьєва, А. Маркова, О. Орлов і ін.) визначено, що підґрунтям професійної компетентності вчителя є психологія його праці, оскільки змістом його діяльності є сприяння розвитку дитини, а головним її «інструментом» – взаємодія з учнем.

Велику увагу цій проблемі приділяли і приділяють вітчизняні науковці. Зокрема, В. Сухомлинський охарактеризував загальні принципи

трудового виховання, Д.О. Тхоржевський проаналізував навчальний план підготовки вчителя трудового навчання., В. Кузьменко розглядав дидактичні умови формування трудових умінь і навичок у студентів факультетів підготовки вчителів трудового навчання., В. Курок створила цілісну систему загальнотехнічної підготовки вчителя трудового та професійного навчання., В. Назаренко досліджував методичну підготовку студентів загальнотехнічних факультетів педвузів до трудового виховання учнів. Формуванню системи конструкторсько-технологічних знань і вмінь студентів загальнотехнічних факультетів педвузів присвячено дослідження Б. Сіменача. Й. Гушулей досліджував проблему загальнотехнічної підготовки учнів у системі безперервної освіти “школа – вищий заклад освіти”, Г. Левченко – навчання молоді технічної та технологічної термінології. Особливості змісту сучасних наук про техніку і технологію у розвитку суспільства розкриті у посібнику В. Сидоренка, Г. Терещука, В. Юрженка .

Таким чином, трудове навчання саме по собі відіграло і відіграє значну роль в освіті учнів, зокрема, старшокласників формуванні в них трудових умінь багаторазовим повторенням вправ, але воно було інтелектуально бідним і спрямованим на формування якостей виконавця. З огляду на культурологічну парадигму для майбутніх учителів трудового навчання особливого значення набуває проблема формування такої важливої складової професійно-педагогічної культури, як технологічна культура, що, на думку науковців та практиків, визначає світогляд і саморозуміння людини та суспільства.

Кожна людина повинна вміти на основі наукових знань комплексно підходити до вибору способів своєї діяльності та оцінювати її результатів, що і становлять основу будь-якої культури .

Особливість сучасної ситуації, коли прийняття неправильних рішень і неувага до проблем наслідків експлуатації техніки та екологічно небезпечних технологій може викликати негативні результати для всієї цивілізації та земної біосфери, вимагає необхідності формування в підростаючого

покоління технологічної культури, яка є головним компонентом матеріальної культури. Отже, процес професійної підготовки вчителя трудового навчання зазнає певних змін, які вимагають уваги його технологічній культурі.

Оволодівши технологічною культурою, майбутні вчителі трудового навчання значною мірою зможуть легше здобути знання про техносферу, уміння застосовувати її досягнення на користь людини, враховуючи природо- і культуродоцільності. Усе це має формувати навички самостійного критичного мислення, самоаналізу, умови самовдосконалення, раціонального вирішення проблем за допомогою сучасних технологій, дати змогу бути здатним генерувати нові ідеї, творчо мислити, грамотно працювати з інформацією та інформаційними системами, усвідомлювати відповідальність перед суспільством і окремими людьми за наслідки своїх технічних проєктів у майбутньому.

Актуальність даної проблеми зумовлена необхідністю подолання низки суперечностей: між згубним впливом техносфери на людину і неможливістю відмовитися від послуг створюваного суспільством технологічного світу; між досягнутим рівнем освіченості старшокласників і вимогами суспільства до освіти; між вимогами суспільства до професійно-педагогічної підготовки вчителя трудового навчання та скороченням часу на його підготовку; між необхідністю внесення вагомих коректив у процес формування професійно-педагогічної культури вчителя трудового навчання та шляхами його практичної реалізації; між необхідністю формування технологічної культури як складової професійно-педагогічної не чітко визначеної моделі та практичних рекомендацій щодо вирішення цієї проблеми.

У педагогічних дослідженнях дотепер усе частіше застосовують культурологічний підхід, що дає змогу охопити всі основні характеристики процесу або ж об'єкта, який вивчають. У цьому випадку культуру сприймають як історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, відтворений у типах і формах організації життя та діяльності людей, у їх відносинах, а також у створюваних ними матеріальних

і духовних цінностях. «Культура, – зазначає В. Конєв, – формує і спеціальну діяльність людини, діяльність педагогічну» .

Поняття «культура» трактують по-різному. Але, зважаючи на розбіжності, найбільш істотними її атрибутами визнають: глибоке, усвідомлене й шанобливе ставлення до спадщини, здатність до творчого сприйняття, розуміння й перетворення дійсності в тій або іншій сферах діяльності та відносин. Цей рівень освіченості повинен стати об'єктом особливої уваги педагогів, які потім шляхом дедуктивного поширення відповідних змістових компонентів культури можуть запропонувати моделі професійної компетентності, загальної освіченості та грамотності. Саме у цьому має полягати відмінна якість нової парадигми освіти порівняно зі старою, визначальними напрямками якої були знання, вміння, навички і суспільне виховання.

Отже, першочерговою проблемою вищої освіти є підготовка майбутнього кваліфікованого вчителя, зокрема трудового навчання, здатного творчо вирішувати завдання, використовуючи наукові знання, який має володіти високим рівнем професійної культури і фахової мобільності. Тільки вчитель-професіонал, педагог-майстер, творча особистість, що самореалізується, може сприймати і використовувати освіту як головне джерело інтелектуального, морально-духовного і культурного потенціалів суспільства .

Для того, щоб повніше уявити сутність і зміст професійно-педагогічної культури та її особливості для вчителя трудового навчання, необхідно розглядати окремо поняття «професійна» і «педагогічна» культура. Визначення професійної культури як однієї з головних властивостей певної фахової групи людей є результатом розподілу праці, який викликав відокремлення деяких видів професійної діяльності. Виникнення фахових груп є, в свою чергу, наслідком диференціації, спеціалізації трудової діяльності людей. Отже, фахова група є таке об'єднання людей, які виконують якийсь вид професійної діяльності, а професія позначає той

конкретний вид діяльності, яким оволоділа людина. Будь-яка професія потребує спеціальних знань, умінь, навичок, професійної освіти, що забезпечує вирішення особливих завдань, які стоять перед людиною і суспільством. У такому випадку під професійною культурою розуміється рівень оволодіння членами фахової групи прийомами і засобами вирішення спеціальних фахових завдань. Викладач у своїй діяльності вирішує різні фахові завдання, які відтворюють специфіку його професійної діяльності. Тому професійна культура викладача, у тому числі і вчителя трудового навчання, складається з кількох самостійних видів діяльності: навчально-методичної, науково-дослідної, виховної, суспільно-педагогічної тощо.

Педагогічна професія з'являється в той момент, коли усвідомлюється необхідність передавати досвід одного покоління іншому. Вона є також результатом розподілу розумової праці серед людей. Педагог стає носієм педагогічної культури лише тоді, коли оволодіває досвідом педагогічної діяльності, знаннями, вміннями і навичками навчання й виховання.

Професійно-педагогічна культура є частиною педагогічної культури як суспільного явища. Носіями педагогічної культури можуть бути батьки, педагоги, наставники, керівники, тобто люди, що переймаються виховною практикою на професійному й непрофесійному рівнях. Професійно-педагогічну культуру несуть люди, покликані здійснювати педагогічну діяльність на професійному рівні. Така культура вчителя, вихователя, викладача вищого навчального закладу має ґрунтуватися на спеціальній і педагогічній освіті, передбачати високий рівень професійної діяльності.

Таким чином очевидно, що педагогічна культура є сферою творчої реалізації педагогічних здібностей особистості. У педагогічних цінностях особистість опредметнює свої індивідуальні сили й опосередковує процес налагодження моральних, естетичних, правових та інших стосунків, тобто особистість, впливаючи на інших, творить себе, визначає свій власний розвиток, реалізуючи себе в діяльності.

Отже, можна сказати, що професійно-педагогічна культура – це ступінь і спосіб творчої самореалізації особистості викладача в різних видах педагогічної діяльності та спілкування, спрямованих на засвоєння, передавання і створення педагогічних цінностей і технологій.

Одним із способів передавання та формування у вчителя професійно-педагогічної культури є професійна підготовка. Проте вона, а точніше підготовленість, притаманна багатьом учителям. Але цього не можна сказати про професійно-педагогічну культуру, тому що нею володіють далеко не всі. Підготовка вчителів буде ефективною, якщо вона орієнтуватиме не на формування абстрактного фахівця з набором визначених професійних якостей, а на творче становлення цілісної особистості – професіонала, що володіє всіма аспектами, різними елементами професійно-педагогічної культури. За таких умов професіоналізм вбирає в себе систему знань і вмінь, володіння загальними і спеціальними способами творчої діяльності, здатність і потребу в удосконаленні своєї праці, готовність до кардинальних змін, нестандартність та логічність мислення, а сама професійно-педагогічна культура є його інтегративною характеристикою.

Безумовно, професійна діяльність учителя – освітня. Тут професіоналізм має сприйматися як володіння прогресивними основами освітньої діяльності й успішне застосування новітніх у науці і практиці організаційних форм, методів і прийомів. Проте це лише перший рівень, початкова стадія його формування.

Отже, формування технологічної культури як рівня розвитку перетворювальної діяльності людини на основі гармонійної взаємодії з природою, суспільством і технологічним середовищем, тобто комфортність тріади: природа – суспільство – техносфера, може бути забезпечена шляхом освіти, спрямованої на формування єдності «двох культур» та їх взаємопроникнення.

Таким чином, потрібні кардинальні зміни, що забезпечать поступ нових, науково обґрунтованих ідей. Багатогранність змістових ліній у

підготовці вчителя трудового навчання викликає необхідність реалізації інтеграційних підходів до створення принципово нових навчальних дисциплін .

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексейчук І. С. Творчість та особливості інтеграції української системи освіти в Європейський освітній простір //Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць.–Вип.18. – Київ-Запоріжжя, 2000. – С. 81-86.
2. Гуревич Р., Коломієць А. Можливості новітніх інформаційних технологій у підготовці педагогічних кадрів //Трудова підготовка в закладах освіти. – 2002. – №2. – С. 52-53.
3. Державна національна програма “Освіта: Україна ХХІ століття”. – К.: І.С.Д., 1994. – 61 с.
4. Дмитренко І. Підвищення технологічної грамотності вчителів області //Постметодика, стратегія підготовки вчителя ХХІ століття. – Полтава. – 2000. – №5(3). – С. 41-42.
5. Кириллова Н. М. Повышение уровня технологической компетентности учителя трудового обучения. Часть первая: Планирование учебной деятельности (Учебно-методическое пособие). – Курган: Курганский ИПК. – 2000. – 120 с.
6. Коберник О. Проектування на уроках трудового навчання //Трудова підготовка в закладах освіти. – 2001. – №4. – С. 12-14.
7. Кожина О. А., Огородников Ю. А. Технологическое образование: взгляд в будущее //Стандарты и мониторинг в образовании. – 2000. – №5.– С. 27-30.
8. Сидоренко В. К., Терещук Г. В., Юрженко В. В. Основи техніки і технології: Навчальний посібник. – К.: НПУ, 2001. – 163 с.
9. Симоненко В. Д. Основы технологической культуры. – М.: Издательство Вентана Граф, 1998. – 268 с.